

Джерела та література

1. Державний архів Запорізької області (далі – ДАЗО). – Ф. Р.102. – Оп. 38. – Спр. 426.
2. ДАЗО. – Ф.102. – Оп. 38. – Спр. 122.
3. ДАЗО. – Ф.102. – Оп. 38. – Спр. 229.
4. ДАЗО. – Ф.122. – Оп. 38 – Спр. 280.
5. ДАЗО. – Ф.102. – Оп. 38. – Спр. 328.
6. ДАЗО. – Ф.102. – Оп. 38. – Спр. 416.

Summary

The publication introduces into scientific appeal the part from unique after it informative potential selection of documents about socio-political situation in Zaporizhzhya region and activity of opposition forces on the eve of the receipt of independence by Ukraine in 1991. As especially secret and such, that too brightly illustrated the methods of communist party work, these documents after prohibition of activity of KPRS were made an attempt to be destroyed by the workers of party organization in August in 1991. But they succeeded to be saved, and today they are saved in private collection.

О. В. Кульчицька

ГРОМАДСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

В наукових колах тема функціонування громадських і політичних організацій була і є актуальною, але її регіональним аспектам не завжди приділялося достатньо уваги. Тому автор статті намагається проаналізувати стан вивчення громадських та політичних організацій Півдня України в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. сучасними дослідниками.

Процес обговорення діяльності громадських і політичних організацій розпочався з 1991 р., що було пов'язано з демократизацією суспільно-політичного життя. Приводом до такої ситуації стало зростання інтересу до історичних подій кінця ХІХ – початку ХХ ст. взагалі та до історії окремих об'єднань, зокрема. На наш погляд дослідження цього періоду можна розподілити на три групи: 1) роботи, що вийшли в першій половині 1990-х років ХХ ст.; 2) праці другої половини 1990-х рр. – 2000 р.; 3) наукова література початку ХХІ ст.

Перший етап – 1991-1995 рр. – був позначений розширенням тематики наукових досліджень з історії громадських і політичних організацій. Його особливістю стало більш детальне вивчення різноманітних об'єднань на загальнодержавному та регіональному рівні.

Такі фахівці, як Т.Єременко, Б.Чирко, О.Калакура [1], В.Павленко [2] у своїх публікаціях розглянули питання, пов'язані з долями етнічних груп південного регіону. В роботах указаних науковців простежується думка, що царат всіляко гальмував культурний розвиток народів імперії й запроваджував жорстоку культурно-національну політику щодо таких “неблагонадійних підданих”. На жаль, автори даних праць залишили поза увагою питання причетності національних меншин до громадсько-політичного життя Півдня України.

Об'єктом дослідження на даному етапі стали й організації культурно-освітнього спрямування. Певне місце таким утворенням відведено в “Нарисах історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.)”, що вийшли в Києві у 3-х книгах. Зокрема, автори першої книги інформативно торкаються діяльності комітетів народних читань і “Просвіти”. Їх більше цікавлять не самі товариства, а роль, яку виконувала в них інтелігенція. Проте слушною виглядає думка істориків стосовно народних читань, що були однією з найпоширеніших на той час форм культурно-освітньої діяльності інтелігенції [3, с.51].

Відзначимо, що серед організацій даного напрямку найбільш дослідженими є “Просвіти”. В загальноісторичному контексті їх розглядали Г.Касьянов [4], О.Ф.Коновець [5], Л.Євселевський та С.Фарина [6]. Автори розповіли про успіхи та недоліки цих товариств, підвели читачів до висновку, що часті невдачі загартували національно свідому й активну частину просвітян і відлякували слабодухих. Більш детально південні “Просвіти” стали вивчати місцеві фахівці. Так, О.Болдирев [7] показав шлях розвитку Одеської “Просвіти” від її зародження до занепаду, Н.Д.Колосовська [8] звернулася до різних напрямків подібного об'єднання в Миколаєві.

Дослідники першої половини 90-х років, позбавившись заідеологізованості та встановлених штампів, з нових позицій підійшли до вивчення історії політичних партій та їх осередків, які пустили своє коріння в ґрунт південного регіону. Історики стали детальніше вивчати окремі політичні партії та їх місцеві відділи: анархістам свої роботи присвятили Л.Петришина, А.Юрій [9], ліворадикальним партіям в Україні – Ю.А.Левенець [10]. У публікаціях П.М.Шморгуна стисло визначалася типологія українських партій та їх осередків, зверталася увага на соціальний склад, чисельність цих політичних об'єднань, виокремлювалася думка про слабкість їх позицій на Півдні України [11-12].

Таким чином, науковці першої половини 90-х рр., вивчаючи окремі громадські та політичні організації, розширюючи джерельну базу і тематику наукових праць, створили умови для подальших досліджень.

Другий етап сучасної історіографії охоплює історичну літературу з другої половини 90-х рр. до 2000 р. Він характеризується відмовою від догм і стереотипів, творчим підходом до аналізу історичних подій кінця XIX – початку XX ст., зростанням зацікавленості науковців до проблем функціонування громадських і політичних організацій як у південному, так і в інших регіонах України наприкінці XIX – на початку XX ст.

В цей час доволі активно стали вивчатися окремі аспекти наукової проблеми істориками регіонального рівня. Так, окремі сторінки історії благодійних організацій розкрили у своїх наукових розвідках З.С.Орлова та О.І.Шинкаренко [13], І.С.Гребцова [14], довівши, що об'єднання вказаного типу намагалися вирішити соціальні проблеми на місцевому рівні. А.І.Мисечко [15], О.Ярещенко [16], Л.А.Ржепецький [17] підкреслювали вплив Просвіт Півдня України на свідомість мешканців південного регіону.

Результатом копіткої роботи одеських істориків-краєзнавців стала поява колективної праці “Одеса на зламі століть (кінець XIX – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис” [18]. Присвячуючи книгу історії міста, автори звернули увагу на сприйняття місцевою громадськістю ідей політичних і громадських об'єднань.

Зацікавленість до діяльності місцевих осередків загальноросійських партій проявили такі регіональні історики, як Н.Д.Колосовська, П.І.Соболь, М.М.Шитюк [19]. На жаль, праця вказаних авторів не позбавлена окремих похибок. На їх погляд, більшість осередків виникла у 1905 р. В той же час, архівні матеріали дозволяють частково спростувати цю точку зору.

Скасування обмежень на роботу з архівними матеріалами та постійне зростання інтересу дослідників до різноманітних товариств і місцевих відділів політичних партій спричинили появу особливої групи праць, в яких науковці торкалися проблем тих чи інших об'єднань. До них можна віднести кандидатські дисертації В.С.Савчук [20], І.В.Омельяничук [21] та докторську дисертацію В.І.Гусева [22]. Науковці в межах досліджуваних ними тем порушували окремі питання діяльності громадських організацій і політичних партій, в комплексі ж їх не розглядали.

На даному етапі історики продовжили вивчати партійно-політичні угруповання кінця XIX – початку XX ст. Зокрема, роль соціал-демократії в процесах національного відродження, формуванні української модерної нації знайшла відображення у праці В.Сарбея [23]; діяльність анархістів – А.М.Лебеденка [24], монархістів – І.Омельяничука [25]. Названі автори піднімали актуальні питання політичної історії України, але матеріал щодо Півдня України висвітлювався ними фрагментарно. Діяльність РУП “Спілки”, УСДРП та деяких інших політичних партій і організацій в контексті українського політичного руху на початку XX ст. розглянули О.Голобуцький та В.Кулик [26]. Проте вказані автори майже не відтворили функціонування українських партій на теренах Півдня України. Значно більше уваги регіональним політичним об'єднанням відвели І.Калмакан та О.Бридак [27].

Отже, автори праць другої половини 1990-х рр. зверталися до різних аспектів існування громадських і політичних об'єднань України кінця XIX – початку XX ст., спробували об'єктивно показати їх місце і роль у суспільстві в означений період. Особливістю наукової літератури даного етапу стало активне вивчення окремих сторінок історії України на загальнодержавному й регіональному рівні. Науковці високо оцінили діяльність благодійних, культурно-освітніх товариств, показали вплив політичних угруповань на свідомість мешканців України. Разом із тим процес функціонування недержавних і політичних об'єднань Півдня України кінця XIX – початку XX ст., що діяли в межах Херсонської губернії, в історичній літературі був висвітлений уривками.

До третього, сучасного, етапу належать роботи дослідників з цієї проблеми з 2001 р. до сьогодні. Він відбиває зміни, що відбулися в українському суспільстві й у вітчизняній історичній науці на початку XXI століття. Головною ознакою цього етапу є наявність значної кількості піднятих питань, різних точок зору і підходів у працях науковців.

Доцільно підкреслити, що в новітніх посібниках з політичної історії України діяльність громадських і політичних утворень південного регіону розглядається досить стисло. Серед них слід виділити 6-томне видання “Політична історія України. XX століття” [28]. В першому томі автори докладно аналізують основні фактори і сутність політичних процесів в Україні, ідейно-теоретичні надбання української політичної думки та роль “українського питання” в Російській імперії. Але проблем діяльності політичних партій на землях Півдня України вони торкаються епізодично. Серед громадських організацій їхню увагу привернули лише “Просвіти” та деякі єврейські організації.

У 2001 р. у Львові був виданий навчальний посібник “Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX–XX ст.)” [29], що висвітлює діяльність політичних партій у загальних рисах і зосереджує свою увагу переважно на центральних осередках і політичних утвореннях, які діяли в Західній та Наддніпрянській Україні. Окремі факти недержавних і політичних утворень Херсонської губернії вписуються в загальну картину політичної історії України. Однак це видання майже не відтворює діяльності національних та спортивних громадських організацій, слабо висвітлює стратегію і тактику українських та єврейських політичних об'єднань названої території. Таким чином, недоліком вищезгаданих праць є оглядовість матеріалу щодо Півдня України.

Історіографія останніх років характеризується широким залученням архівних джерел, невідомих матеріалів, розробкою нетрадиційних, оригінальних історичних версій окремих періодів минулого

України. Свідченням цього є поява фундаментальних монографій, присвячених історії політичних партій.

До них слід віднести дослідження, підготовлені Р.І.Ветровим, С.П.Донченком [30], О.П.Сарнацьким [31]. Намагаючись урівноважено оцінити факти тогочасної ситуації, автори розглядають не тільки загальні риси політичних утворень, а й чільне місце відводять регіональним осередкам, виказуючи свою думку щодо продуктивності їх роботи. Вагоме значення для дослідження політичних організацій мають праці доктора історичних наук А.І.Павка [32-33], які відзначаються високим фаховим рівнем. У них проаналізовано загальні закономірності та особливості формування партійних систем у Східній Галичині і підросійській частині України, висвітлено програмні засади, соціальну базу, організаційну мережу, стратегію і тактику українських і російських партійно-політичних об'єднань на початку ХХ ст., визначено їх місце і роль у громадському житті України модерної доби. Однак його праці потребують певних доповнень, особливо, коли мова йде про південний регіон.

Яскравий виклад діяльності ліберальних політичних утворень, які діяли в межах України на початку ХХ ст., міститься в ґрунтовній праці С.П.Донченка [34]. Цікавими, на наш погляд, є докази автора стосовно того, що такі українські партії, як УДП, УРП, УДРП, слід розглядати не як соціалістичні, як стверджували в історіографії до недавнього часу, а як ліберальні [35, с.304]. Українським партіям УСДРП та УПСР присвятив свою монографію О.Ю.Висоцький [36]. Він з'ясував спільні й особливі риси цих партій, розкрив генезу, становлення ідеологій, їх діяльність у 1900-1920 рр. Але значний матеріал присвячений діяльності партій на тлі подій української революції.

У сучасних умовах проблематика громадських і політичних організацій набуває подальшого розвитку, що засвідчує поява нових дисертаційних праць А.В.Нарадько [37], А.А.Кучеренко [38], Т.А.Бевз [39].

Вагоме місце на цьому етапі посідають роботи, присвячені історії окремих міст Півдня України. Вчені-регіонали здійснили спробу визначити вплив деяких громадських і політичних об'єднань на свідомість південних мешканців і показати їх місце і роль у громадсько-політичному житті [40-43]. Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує праця Н.Шушлянінкової "Розповіді з історії Херсонського краю". Хоча її автор досить побіжно торкається діяльності громадських організацій і зовсім не розглядає партійні осередки, її твердження з приводу того, що соціокультурні процеси в Херсонській губернії кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. набували специфічних рис, оскільки "південноукраїнські міста сформували новий тип людини – "громадянин Півдня", важливою рисою якої було відчуття того, що вона належить не стільки до конкретної національності або народності, а є мешканцем Півдня"[44, с.34], дозволяють розглядати історичні події відповідного періоду під новим кутом зору.

Останнім часом з'явилася низка статей, присвячених громадським і партійним об'єднанням, в яких історики намагаються неупереджено показати розвиток таких утворень. Так, здобутки і прорахунки партій та їх осередків висвітлюють у своїх публікаціях В.Волковинський [45], О.Кульчицька [46-47], А.І.Павко [48], Є.Романенко [49]. Також позитивним моментом слід вважати появу публікацій, присвячених фізкультурно-спортивним організаціям. Наприклад, історію дореволюційних товариств такого напрямку вивчають А.Андрєєв [50], В.Чуніхін [51], Б.Кедровський, С.Степанюк [52], однак їхні статті мають переважно публіцистичний характер, що не дозволило названим авторам зробити глибокі узагальнення та висновки.

Отже, активна пошукова робота сучасних науковців свідчить про позитивні зрушення в напрямку даної тематики. Історики ретельно дослідили окремі питання функціонування благодійних, культурно-освітніх організацій, теоретичну і практичну діяльність політичних утворень, розпочали вивчення фізкультурно-спортивних товариств на регіональному рівні. До наукового обігу було введено значний масив неопублікованого матеріалу, здійснено нові підходи до вивчення історичного минулого досліджуваних організацій. Водночас праці, які б показували цілісну картину розвитку громадських і політичних об'єднань на теренах Півдня України в означений період, майже немає.

У зв'язку з цим ми підтримуємо точку зору доктора історичних наук В.В.Масненка, який вважає, що переважна більшість спеціальних досліджень, що безпосередньо стосується студіювання теми, має компенсаторський характер, тобто розраховані на заповнення теоретичних та фактологічних лакун, що утворилися у вітчизняній науковій традиції в результаті тривалого "ігнорування" даної проблеми. Втім сучасні дослідження дають підставу для оптимістичних сподівань – появи принципово нових теоретичних узагальнень та наукових інтерпретацій щодо можливостей недержавних і політичних організацій та їх впливу на громадсько-політичне життя регіону [53, с.67].

Отже, аналіз історіографії теми свідчить про певний інтерес дослідників до питань історії громадських об'єднань і осередків політичних партій на Півдні України в означений період, однак він потребує її подальшого вивчення.

Джерела та література

1. Єременко Т., Чирко Б., Калакура О. Поляки в Україні // Віче. – 1993. – № 2.
2. Павленко В. Болгари в Україні // Віче. – 1995. – № 7.
3. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.): У 3 кн. – К., 1994. – Кн. 1.
4. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ-ХХ століть: соціально-політичний портрет. – К., 1993.

5. Коновець О.Ф. Просвітницький рух в Україні XIX – першої третини XX ст. – К., 1992.
6. Євселевський Л., Фарина С. “Просвіта” в Наддніпрянській Україні: Історичний нарис. – К., 1993.
7. Болдирев О. Одеська громада. – Одеса, 1994.
8. Колосовська Н.Д. До питання про історію Миколаївської “Просвіти” // Джерела духовності: науково-практична конференція до 140-річчя М.М.Аркаса: тези доповідей і повідомлень. – Миколаїв, 1993.
9. Петришина Л., Юрій А. Анархісти в Одесі в період першої революції в Росії // Наукові праці з питань політичної історії: Міжвузівський науковий збірник. – К., 1992. – Вип. 172.
10. Левенець Ю.А. Ліворадикальні партії в Україні напередодні жовтневого перевороту // Український історичний журнал. – 1992. – № 3.
11. Шморгун П.М. Політичні партії України на початку XX ст.: Соціальний склад, чисельність, типологія // Наукові праці з питань політичної історії: Міжвузівський науковий збірник. – Вип. 172. – К., 1992.
12. Шморгун П.М. Про формування національних традицій у Південній Україні на початку XX століття // Південь України і складання української державності: історія і сучасність. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26-27 травня 1994 р. – Одеса, 1994.
13. Орлова З.С., Шинкаренко О.І. З історії благодійництва на Херсонщині. – Державний архів Херсонської області. – Херсон, 2000.
14. Гребцова И.С. Болгарское настоятельство в системе национальных благотворительных обществ Одессы второй половины XIX в.: сравнительная характеристика источниковой базы // Україна і Болгарія: віхи історичної дружби (матеріали міжнародної конференції, присвяченої 120-річчю визволення Болгарії від османського ґа). – Одеса, 1999.
15. Мисечко А.І. Український культурно-освітній рух на Півдні України (1900-1914 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Одеський державний ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 1999.
16. Ярещенко О.Т. Одеська “Просвіта”: історія, сучасність: історико-популярний нарис. – Одеса, 1998.
17. Ржепецький Л.А. “...Не утратить і любити своє слово, свою мову...” (М.М.Аркас і діяльність товариства “Просвіта” в Україні на початку XX століття: За бібліотечними архівами // Історія Півдня України від найдавніших часів до сучасності: проблеми національного, політичного, соціального, економічного, технічного, правового, релігійного та культурного розвитку: Збірник наукових праць. Ч. II. – Миколаїв; Одеса, 1999.
18. Одеса на зламі століть (кінець XIX – початок XX ст.): Історико-краєзнавчий нарис / Ф.О.Самойлов, М.О.Скрипник, О.Т.Ярещенко. – Одеса, 1999.
19. Колосовська Н.Д., Соболев П.І., Шитюк М.М. Політичні партії України та Миколаївщини XX ст. – Миколаїв, 1996.
20. Савчук В.С. Історико-науковий аналіз діяльності природничо-наукових товариств Півдня України, Криму і Бессарабії: друга половина XIX – початок XX ст.: Автореф. дис... докт. іст. наук: 07.00.07; 07.00.01 / Дніпропетровський держ. ун-т – Дніпропетровськ, 1996.
21. Омелянчук І.В. Черносотенное движение на Украине в 1904-1914 гг.: Дисс... канд. ист. наук: 07.00.01 / Киевский ун-т им. Тараса Шевченко – К., 1997.
22. Гусев В.І. Бунд в суспільнополітичному житті України (кінець XIX – 1921 р.): Дис... докт. іст. наук: 07.00.01 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1999.
23. Сарбей В.Г. Національне відродження України. Україна крізь віки: У 15 т. – Т. 9. – К., 1999.
24. Лебеденко А.М. История анархизма в Украине (конец XIX – начало XX вв.) / НАН Украины, Институт истории Украины. – К., 1995.
25. Омелянчук І. До питання про соціальний склад чорносотенних партій в Україні початку XX ст. // Нова політика. – 1997. – № 2.
26. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця XIX – початку XX ст.: Дослідження. – К., 1996.
27. Калмакан І., Бриндак О. Виникнення та еволюція національної партійної системи в Україні в XX столітті: Дослідження. – Одеса, 1997.
28. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф.Курас (голова) та ін. – К., 2002-2003. – Т. 1: На зламі століть (кінець XIX – 1917 р.) / Ю.А.Левенець (кер.), Л.П.Нагорна, М.С.Кармазіна. – К., 2002.
29. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX-XX ст.) / Я.Й.Малик, Б.Д.Вол, С.Д.Гелей та ін.: За заг. ред. д-ра іст. наук, проф. Я.Й.Малика: Навч. посіб. – Львів, 2001.
30. Ветров Р.І., Донченко С.П. Політичні партії України в першій чверті XX століття (1900-1925 рр.). – Донецьк; Дніпродзержинськ, 2001.
31. Сарнацький О.П. Царизм та українські політичні партії (1900-1917): Монографія. – Запоріжжя, 2006.
32. Павко А.І. Повчальний досвід вітчизняної історії: політичні партії і організації у громадському житті України модерної доби. – К., 2002.
33. Павко А.І. Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності політичних партій та організацій в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. // Український історичний журнал. – 2001. – № 4.
34. Донченко С.П. Ліберальні партії України (1900-1919). – Дніпродзержинськ, 2004.
35. Там само.
36. Висоцький О.Ю. Українські національні партії початку XX століття: соціалістичний сегмент (УСДРП та УПСР у компаративістському вивченні). – Дніпропетровськ, 2001.
37. Нарадько А.В. Благодійність у розвитку освіти в Україні (друга половина XIX – початок XX століття): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2002.

38. Кучеренко А.А. Український культурно-освітній рух у Херсонській губернії в період з 1861 по 1917 рр.: Автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2003.
39. Бевз Т.А. Українська партія соціалістів-революціонерів: організація, ідеологія, політика: Автореф. дис.... докт. іст. наук.: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005.
40. Шкварець В.П., Мельник М.Ф. Історія рідного краю. Миколаївщина: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили; Одеса: ТОВ ВІД, 2003.
41. Історія Одеси / За ред. В.Н.Станко. – Одеса: Друк, 2002.
42. Коротецький Л.А. Летопись Херсона. – Херсон: б.и, 2004.
43. Турченко Ф.Г., Турченко Г.Ф. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець ХІХ ст. – 1921 р.): Історичні нариси. – К., 2003.
44. Шушляннікова Н. Розповіді з історії Херсонського краю. – Херсон, 2003.
45. Волковинський В. Чорна сотня та її "хрещені батьки" в Україні на початку ХХ століття // Історія України. – 2002. – № 10. – С. 1-4.
46. Кульчицька О. Миколаївський відділ "Союзу російського народу" – оплот самодержавства місцевого значення // Історична наука: проблеми розвитку. Матеріали міжнародної конференції. – Луганськ, 2002.
47. Кульчицька О. З історії існування анархістів Півдня України на початку ХХ століття // Херсонський державний університет. Південний архів: Збірник наукових праць. Історичні науки. – Вип. 14. – Херсон, 2004.
48. Павко А.І. Політичні партії й організації у Східній Галичині та Наддніпрянщині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: повчальний досвід історії // Національна Академія наук України. Інститут історії України. Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – Вип. V. – К., 2002.
49. Романенко Є. Українські національні партії в Російській імперії // Нова політика. – 2001. – № 3 (350).
50. Андреев А. Как меценаты заботились о физическом воспитании детей // Херсон маркет плюс. – 2006. – 7 апреля.
51. Чунихин В. Эй, корнет, готовься к бою: У истоков спортивной жизни города // Николаевские новости. Спорт. – 2004. – 23 ноября.
52. Кедровський Б., Степанюк С. Історичні аспекти становлення та розвитку дитячо-юнацького спорту на Херсонщині // Херсонський державний педагогічний університет. Збірник наук. праць. – Вип. 29. Педагогічні науки. – Херсон, 2002.
53. Масненко В.В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.). – Київ-Черкаси, 2001.

Summary

The historiographical achievements concerning social and political organizations of Ukrainian southern region at the end XIX-th – the beginning of XX-th century are analyzed in the article. The author comes to the conclusion that problem of researched societies functioning of stated period demands further study.

О. П. Сарнацький

ДОРЕВОЛЮЦІЙНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ ПРО СТАВЛЕННЯ ТА ДІЇ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ ВІДНОСНО УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В умовах становлення та розвитку сучасної незалежної Української держави збільшується інтерес до власної національної історії, досвіду минулого та уроків з нього, які сприяють формуванню світогляду українського народу, у тому числі і його суспільно-політичної складової. Всебічне висвітлення вищезазначеного потребує необхідності розкриття того, як діяло самодержавство та його апарат влади в останні роки свого існування під час політичної кризи в Російській державі крізь призму їх ставлення до суспільства і людини в тій сфері, де вони найбільше дбали про свої політичні інтереси. Це вимагає показу й аналізу діяльності тих сил, що покликані були захищати існуючий на той час у Росії суспільно-політичний лад та всіляко боротися проти замахів на нього. Разом з тим, слід зауважити, що коли звернутися до її розгляду в найбільш широкому та загальному плані, в тому числі й опосередкованому, то вона досить значна, а в конкретному розумінні – то майже відсутня. Особливо це стосується її революційної складової. Тому метою цього нарису є спроба показати, як дореволюційна історіографія висвітлювала визначену проблему.

Використовуючи опосередкований шлях для дослідження даного питання, в дореволюційній історіографії можна виділити певні напрями.

Один із них репрезентував загальні нормативно-правові основи, що офіційно діяли в Росії, на які повинні були спиратися і якими зобов'язані були керуватися в своїй діяльності представники виконавчої та судової гілок самодержавної влади. Про це ми можемо дізнатися з відповідних томів найбільш повної та поважної колективної довідникової праці, що увійшла у повсякденну свідомість